

FRÓÐSKAPARSETUR FØROYA

VITAN ER PALLURIN FORVITNI ER DRÍVMEGIN

Føroyskur politikkur og fyrra heimskríggj

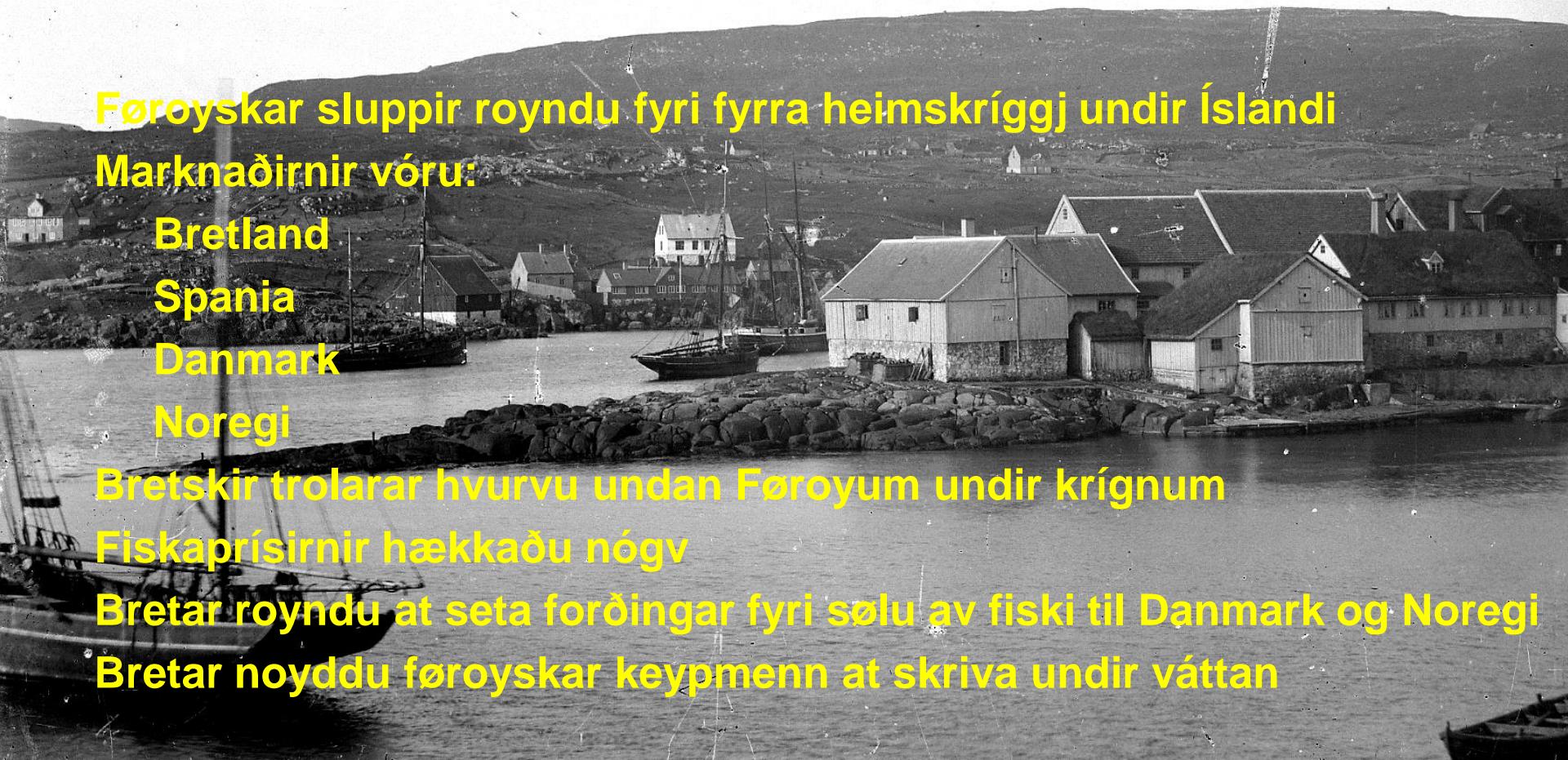
- millum flutningstrupulleikar, kavbátar og danskan politikk

Fyrilestur á Føroya Fólkaháskúla 19. september 2016

Vísindavókan á ferð

Hans Andrias Sølvará, ph.d., lektari í sögu

Fyrra heimskríggj og Føroyar

Føroyskar sluppir royndu fyri fyrra heimskríggj undir Íslandi

Marknaðirnir vóru:

Bretland

Spania

Danmark

Noregi

Bretskir trolrarar hvurvu undan Føroyum undir krígnum

Fiskaprísirnir hækkaðu nógv

Bretar royndu at seta forðingar fyri sølu av fiski til Danmark og Noregi

Bretar noyddu føroyskar keypmenn at skriva undir våttan

Føroyskur politikkur 1906-1918

Sambandsflokkurin og Sjálvstýrsflokkurin í 1906

Sambandsflokkurin hevur meirilutan í lögtinginum í 1906-18

Svenning Rytter verður settur sum amtmaður í Føroyum í 1911

Fyrra heimskríggi byrjar í august 1914 og lögtingið setur Vørunevnd

Edward Mortensen verður valdur í fólkatingið í 1915

Sjálvstýrisflokkurin leggur í 1915 uppskot fyri tingið um lóggávuvald

Sjálvstýrisflokkurin fær 28. februar 1916 9 og Sambandsflokkurin 10
umboð í lögtingið

Út á summið 1916 avger lögtingið at senda tveir handilskönar menn
til Islands – teir fara til Islands í august 1917

Á fólkatingsvalinum 22. apríl 1918 verður Andras Samuelsen valdur

Sjálvstýrisflokkurin vinnur á fyrsta sinni meirilutan í lögtinginum á
valinum 24. apríl 1918

Kontrabandaeftirlit og vandasjógvur

Order in council 11. mars 1915

Týskt kavbátakríggj 1. februar 1917

Skip verða sökt á Føroya Banka

23. og 24 mai 1917

Elsa

Britannia

Beinir

Traveller

Streymoy

Brestir

Margretha

Orion

Isabella Innes

Mary Boyes

Juli 1917

Vesta

Ceres

Mai og juni 1917

Freden

Immanuel

A H Friis

Kornsø

Cimbria

Nógvir týskir kavbátar kring Føroyar

17. oktober 1917 liggur ein týskur kavbátur á Borðoyarvík við breki

Fiskiskapurin og stórhvalaveiðan

Fiskiskapurin og stórhvalaveiðan helt uppat
Arbeiðsloysi fer at vísa seg í Føroyum
Eingin vøra kom til Føroya í nakrar mánaðir

Politiska gongdin – stutt yvirlit

Skipara- og Navigatørfelagið skrivar til konsulin 24. februar 1917

Framburðsfelagið samtykkir 6. mars 1917 at senda umbøn til konsulin

Framburðsfelagið samtykkir 18. mars 1917 at senda umbøn til bretar

Løgtingið kallað saman 28. mars 1917 at viðgera bønarbrævið

Bønarbrævið verður 17. apríl 1917 sent til danska sendiharran í London og til Edward Mortensen í Keypmannahavn

Bretski konsulin í Havn fær originalar og undirskriftir 19. apríl 1917

Bretska stjórnin sýtir 8. mai 1917 fyrir at loyva regluligari sigling millum Føroyar og Danmark

Uttanríkisráðið biður 18. mai 1917 sendiharran í London arbeiða við málínunum - skip fáa loyvi at sigla og leggja inn í Halifax til eftirlit

Nr.

Íslenskum Þjóðarans

En fyrirvaraða farðar-Þjóðarans
þær gerum til undanskilum ekollánum og
Ferðarsafning fylgjandi ekollánum í til til
þeim ófálu Þjóðarans. Hér er ófálu
íslenskum Þjóðarans vandrægi en
áð ginni en ferðarar ófáldar. Því er
sýgla með henni. Það er fádaglæði
máttum Íslund og Ferðarsafn, sem er ófálu
á Íslund, sann leiningur ófáldar
Þjóðarans fádaglæði fyrir ófálu ferðar
fádaglæði til ferðarsafna Íslundar
og annað lífslíða henni með ófálu

Islands Falk

Islands falkur til Føroya úr Keypmannahavn 18. mars 1917

Ísland kom til Føroya 13. apríl við 700 tonsum av vøru

Danskur politikkur kemur uppí málið

Radikala stjórnin hjá Zahle, sum sat frá 1913, misti so líðandi stóra parlamentariska meirilutan í Danmark.

Zahle sendi í sambandi við fólkatingsvalið 22. apríl 1918 tann 15. mars 1918 eitt fjarrit til Svenning Rytter

Sjálvstýrisflokkurin vinnur lögtingsvalið 24. apríl 1918

Svenning Rytter setur gongd á

**Svenning Rytter biður 17. mars 1918 um at vera fluttur í annað starv
Sjálvstýrismenn verja seg 20. mars 1918 móti skuldsetingum
amtmansins um at hava roynt at fara uttanum danskar
myndugleikar og Zahle fær eina átalu frá landstinginum
Kanningarnevnd Landstingsins verður sett 5. juli 1918**

Bretski konsulin í Havn A. G. Coates

Svenning Rytter leggur sjálvstýrismenninar undir at hava roynt at sent bønarbrævið til bretsku stjórnina

Beinleiðis

Gjøgnum danska sendiharran í London

Gjøgnum bretiska konsulin í Havn
við tí fyrí eyga at loysa sambandið millum Danmark og Føroyar

Kanningarnevndin setti fram somu skuldsetingar

Danskir søgerfrøðingar hava nýliga sett fram somu skuldsetingar

Beretning til Landstinget,

afgivet af

Den af Tinget i Henhold til Grundlovens § 45

nedsatte Kommission

til Undersøgelse af forskellige
færøske Forhold.

Kanningin almannakunngjørd 15. januar 1920

Kanningarnevndin - arbeiðið

Í arbeiðssetninginum stóð, at nevndin skuldi:

“undersøge alt af ældre og nyere Dato, der staar i Forbindelse med Justitsministerens Telegram af 15. Mars 1918 til Amtmanden paa Færøerne og den derefter følgende Anmodning af Amtmanden, Sorenskriveren og Landfogeden om Forflyttelse eller Afsked, og at undersøge, hvad der ud over det allerede foreliggende maatte kunne oplyses om den i Marts 1917 paa Færøerne iværksatte Folkeadresse, bestemt for et fremmed Lands Regering”

Í niðurstøðuni skrivaði meirilutin m.a. at virksemið hjá adressumonnum lá á markinum til “*Højforræderi*”, og at

Jóannes Patursson “*hørte hjemme paa den anden Side af Skranken*”, tá ið skuldsetingarnar móti honum og øðrum sjálvstýrismonnum var ”*rigsskadelig Adfærd*”. Grundgevingin var, at teir heilar tríggjar ferðir utan hepni skuldu havt roynt at fara uttanum ”*Moderlandets Myndigheder*” við bønarbrævinum

Kanningarnevndin - avleiðingar

Forsætisráðharrin, Carl Th. Zahle, sum varð skuldsettur fyrir at hava stuðlað adressumonnunum beinleiðis ímóti amtmanninum, hevði sambært frágreiðing meirilutans virkað út frá trongum partapolitiskum áhugamálum, sum - við orðunum hjá Svenningi Rytter amtmanni - stuðlaðu undir

“en Voksenende Utilfredshed og benyttes af det Parti, som for Tiden benytter sig af Folketingsmand Mortensen, til at skabe en god Jordbund for en Politik, som jeg for mit Vedkommende anser for skadelig og ødelæggende for et godt Forhold mellem de to Landsdele”.

C. Th. Zahle fekk 3. mars 1920 eina átalu frá landstinginum

Kristian X koyrdi 29. mars 1920 stjórnina frá - páskakreppan

Hvat var í hesum Føroyum viðvíkjandi?

Annar høvuðspersónurin var Edward Mortensen

Hin høvuðspersónurin var Jóannes Patursson

Hvat gjørdu teir áðrenn 17. apríl 1917

"Vi tænker os Andragendet telegraferet til London og frembaaret af derværende danske Gesandt ... Svar mig telegrafisk, om De mener, vi gør noget urigtigt ved at sende dette andragende til den danske Gesandt ... [gennem Lagtingsmænd]"

Andreas Ziska í brævi til Edward Mortensen 26. mars 1917

"Gesandten er Castenskjold, Pont Street, London. Telegrafer naar Andragendet er sendt"

Edward Mortensen í fjarriti til Jóannes Patursson 5. apríl 1917

"Eg havi talað bæði við Zahle og uttanríkisministara Scavenius ... og teir forstóðu tað natúrligasta grundarlagið fyrir tykkara gerð. Scavenius ... ikki hevði nakað ímóti at ein fólkaadressa varð send til gesantin, sum tygum skriva var ætlanin ... og at hann so vildi geva gesantinum instruksir"

Edward Mortensen í brævi til Jóannes Patursson 5. apríl 1917

Hvat gjørði kanningarnevndin við føroyskan politikk

*“man vanskeligt [kan] frigøre sig for det Indtryk, at det eller de paagældende Breve fra Hr. Mortensen maa have indeholdt noget **helt andet** end den paastaaede Meddelelse om den danske Regerings Billigelse”.*

Kanningarnevnd Landstingsins 1920

“Har man Mistanke om, at vi er Landsforrædere? Er det derfor, vor Politik skal undersøges? Har man f. Eks. Mistanke om, at vi svigeagtigt, “i det skjulte”, som der er sagt, arbejder for Tilslutning til England eller en Genforening med Norge? Jeg siger, at alene dette, at man nærer uberettiget Mistanke til os om skjulte illoyale Hensigter er nok til at skabe Seperatister, hvor der ingen Seperatister er i Forvejen”.

Jóannes Patursson 1919

*“Hvad der end har stået i disse breve fra Mortensen til Patursson, tyder meget på, at Mortensen netop **ikke** havde fået regeringens billigelse”*

Takk fyri

FRÓÐSKAPARSETUR
FØROYA